

Slezská univerzita v Opavě
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě

Giuseppe Arcimboldo

Monika Týznerová

Italská kultura – seminární práce
obor Italština - kombinované studium
2. ročník

Obsah

1. Úvod
2. Manýrismus
3. Počáteční tvorba
4. Tvorba na císařském dvoře ve Vídni
5. Život na dvoře Rudolfa II.
6. Návrat do Milána
7. Zdroje

Obrázek na titulní straně: *Vlastní podobizna*, G. Arcimboldo, kresba perem, Národní galerie, Praha, kolem r. 1560

1. Úvod

Giuseppe Arcimboldo, italský malíř, který se narodil pravděpodobně roku 1527 v Miláně. Portrétista, který byl uznáván významnými panovníky své doby. Umělec, který působil na vídeňském i pražském císařském dvoře nejen jako malíř, ale v neposlední řadě jako tvůrce dvorských slavností. Malíř, jehož tvorba bylo za jeho života mimořádně ceněna, později však téměř upadla v zapomnění. Mistr, v němž viděli malíři surrealismu svého předchůdce. Jeden z představitelů manýrismu.

2. Manýrismus (z italského slova maniera – způsob, styl)

Tímto pojmem poprvé definoval Giorgio Vasari¹ pozdní práce Michelangelovy, které se neshodovaly s představou renesanční harmonie. Počátky manýrismu jsou tedy patrné od konce 16. století. V malířství a sochařství manýrismu se objevuje figura serpentinata - záměrné prodlužování postav, které jsou prohnuty do esovitého postoje. Příkladem „hadovité spirály“ v sochařství je sousoší Únos Sabinek (obr. 1) sochaře Giambologni². V malířství je kladen zřetelný důraz na rafinovanost, častá je asymetričnost kompozice. Modely „klasické krásy“ jsou potlačeny, tajemnost a fantastičnost výjevu je dosažena využitím chladných barev.

Obr. 1 *Únos Sabinek*, Giambologna, Loggia dei Lanzi, Florencie

---

¹ Giorgio Vasari – (1511 – 1574) – italský architekt, malíř, autor díla *Životy nejvýznačnějších italských architektů, malířů a sochařů*

² Giambologna - (1529 – 1608) - představitel manýrismu, autor první jezdecké sochy ve Florencii

„Zobrazování krásy v manýrismu vychází ze složitosti, základ má spíš v představivosti než v rozumu a samo si stanovuje nová pravidla.“³ Tak definuje pojetí krásy v manýrismu Umberto Eco.

3. Umělecké začátky

Giuseppe Arcimboldo se narodil pravděpodobně roku 1527 v Miláně. Byl synem Chiary Patrisiové a Biaggia Arcimbolda.

Arcimboldové se chlubil tím, že historie jejich rodu sahá až k Saitfriedovi Arcimboldovi, který sloužil prvnímu římskému císaři Karlu Velikému. Skutečnost je však poněkud odlišná, rod Arcimboldů se dá vysledovat do 14. století.⁴

Otec Giuseppa, který byl nepříliš významný malíř, se stal jediným učitelem svého syna. První z doložených prací Giuseppa Arcimbolda v Miláně byla příprava kرتونů k okenním vitrážím pro Katedrálu Narození Panny Marie v roce 1549. V pracích pro milánský dóm pokračoval až do roku 1557. Jedinou vitráží, o níž lze s jistotou tvrdit, že pochází z návrhu Arcimbolda, je okno s legendou o sv. Kateřině Alexandrijské.

Mladý umělec se v tomto období zabýval spíše drobnými malbami na průčelích milánských domů, známým se však stal svými návrhy a dekoracemi k církevním i světským slavnostem.

Neméně významná byla také tvorba pěti znaků pro Ferdinanda I. Habsburského⁵, za níž dostal zapláceno v roce 1551. Zřejmě díky této práci mu bylo nabídnuto místo dvorního portrétisty, které později přijal.

V roce 1558 bylo malíři vyplaceno 158 lir a 18 soldů⁶ za návrh tapiserie pro katedrálu v Comu. V roce 1562 dle této předlohy vytvořil Hans Karcher nástěnný koberec s námětem Smrti Panny Marie.

---

³ Umberto Eco, *Dějiny krásy*, str. 221

⁴ Preiss Pavel, *Giuseppe Arcimboldo*, str. 8

⁵ Ferdinand I. Habsburský (1504-1563) – český a uherský král, od roku 1556 římský císař

⁶ Preiss Pavel, *Giuseppe Arcimboldo*, str. 8

4. Tvorba na císařském dvoře ve Vídni

V roce 1562 odchází Arcimboldo do Vídně, kde byl jmenován dvorním malířem Ferdinanda I. Habsburského. Arcimboldo v této době vytvářel pro vídeňský dvůr především kopie starších obrazů.

Prvními obrazy, které Arcimboldo pro císaře namaloval roku 1563, jsou obrazy *Léto* (obr. 2) a *Zima* (obr. 3) z cyklu *Čtyři roční období*.

Cyklus je první z kompozic, kterými se Arcimboldo později proslavil. U cyklu *Čtyři roční období* se jedná o kompozice ovoce a zeleniny, případně dalších objektů, které tematicky souvisí s jednotlivými obdobími. Tyto jsou složeny do podoby portrétů.

Obr. 2 – *Léto*, Arcimboldo, Uměleckohistorické museum, Vídeň, 1563, olej, dřevo

Obr. 3. – *Zima*, Arcimboldo, Uměleckohistorické museum, Vídeň, 1563, olej, dřevo

Netradiční pojetí krásy v těchto portrétech definuje Umberto Eco následovně: „Krása u Arcimbolda je oproštěna od jakékoliv zjevné klasičnosti a vyjádřena momentem překvapení, nenadálostí a duchaplností. Arcimboldo dokazuje, že i mrkev může být krásná: zároveň však ztvárňuje krásu, která je krásou nikoli podle nějakého objektivního pravidla, nýbrž jen proto, že je přijata veřejností, dvorským, veřejným míněním.“⁷

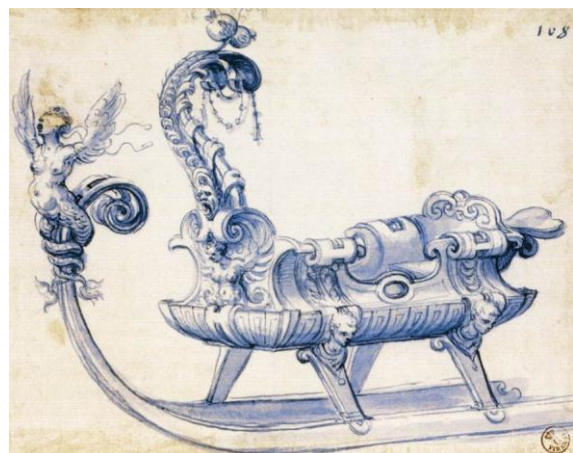
---

⁷ Umberto Eco, *Dějiny krásy*, str. 220 – 221

Když byl v roce 1563 korunován ve Frankfurtu římským králem Maxmilián II. Habsburský⁸, umělec zřejmě zúročil své zkušenosti s organizováním slavností v Miláně. I když toto tvrzení nepotvrzují žádné písemné prameny, lze se domnívat, že právě Arcimboldo organizoval slavnosti a průvody, které korunovaci provázely.

Arcimboldo se mimořádně osvědčil jako inscenátor kostýmních slavností, turnajů a svateb. Umělec využil své umění a bohatou představivost k vytváření rozličných nestvůr, alegorických vozů, ohromujících masek, barvitých kostýmů různých motivů, dekorací. Byl tvůrcem mimořádně oblíbených ohňostrojů, bez kterých by se v 16. století neobešla žádná významná událost či pompézní slavnost.

Za nejrozsáhlejší soubor Arcimboldových návrhů a kostýmních studií lze považovat sborník obsahující 145 kreseb (obr. 4 a 5), který malíř později věnoval císaři Rudolfovi II..

Obr. 4 (zleva) - *Dáma z průvodu se svíci*, Arcimboldo, Galleria degli Uffizi, Florencie, kresba perem ze sborníku z r. 1585

Obr. 5 – *Saně s harpyjí*, Arcimboldo, Galleria degli Uffizi, Florencie, kresba perem ze sborníku z r. 1585

Umělec dokázal svými „představeními“ vyvolat úžas a překvapení aristokracie, která se produkce účastnila. Což je pocit a zřejmě i cíl, který umělec dokázal vyvolat nejen inscenacemi, ale také svými fantaskními obrazy (viz citace Umberta Eca str. 5).

---

⁸ Maxmilián II. Habsburský (1527 –1576) - císař římský, král český a uherský

Svou vynikající pověst a kreativitu umělec potvrdil při svatbě dcery Maxmiliána II. Alžběty s francouzským králem Karlem IX. v roce 1570. Následující rok, u příležitosti svatby Maxmiliánova bratra Karla II. s Marií Annou Bavorskou, zinscenoval hru, ve které se v roli herců předvedla nejvyšší aristokracie císařství. Na režii slavností, které svatbu provázely, se podílel Giovanni Battista Fonteo⁹, který byl Arcimboldovým nejbližším spolupracovníkem a „interpretem“ jeho děl.

Právě Fonteova báseň vysvětlovala význam a smysl alegorií v dalším Arcimboldově obrazovém cyklu s názvem *Živly* (obrazy *Vzduch* obr. 6, *Oheň* obr. 7, *Země* obr. 8, *Voda* obr. 9), který vznikl kolem roku 1566.

Obr. 6 – *Vzduch*, Arcimboldo, sbírka dr. A. Wenner-Grena, Stockholm, 1566, olej, plátno

Obr. 7 – *Oheň*, Arcimboldo, Uměleckohistorické museum, Vídeň, 1566, olej, dřevo

Obr. 8 – *Země*, Arcimboldo, soukromá sbírka, Vídeň, 1570, olej, dřevo

Obr. 9 – *Voda*, Arcimboldo, Uměleckohistorické muzeum, Vídeň, 1570, olej, dřevo

---

⁹ Giovanni Battista Fonteo (1546 – 1580) – italský humanista, kreslíř

Arcimboldo v této době vytvořil kompozice Kuchař, Sklepmistr, Právník. Obrazy či jejich kopie, které vznikaly pod dohledem mistra, sloužily často jako dary císaře Maxmiliána významným osobnostem. Na žádost panovníka zdoboval také konkrétní osoby, které žily na císařském dvoře. Kompozice Učenec vystihovala podobu císařova vícekancléře Johana Ulricha Zasie, pro zábavu svého císaře vytvořil také karikaturu císařského historiografa Wolfganga Lazia (obr. 10).

Obr. 10 – *Učenec*, Arcimboldo, Zámek Skokloster, 1565, olej, dřevo

V roce 1573 vytvořil druhou sérii Čtyř ročních období. Panovník s Arcimboldem konzultoval své nápady, radil se v otázkách umění, přizpůsoboval se umělcovu vkusu. Umělec byl obdivován pro svou výjimečnost, jeho díla byla vysoce ceněna.

Maxmilián II. umírá v roce 1576 a vlády se ujímá jeho syn Rudolf II.

5. Život na dvoře Rudolfa II.

Rudolf II.

Rudolf II. (1552–1612) – král český a uherský, císař německý. Rudolf II., pro svou málomluvnost přezdíváný „Rodolfo di poche parole“, byl panovníkem velmi vzdělaným, tolerantním v otázce náboženství, vladař, který proslul svou náklonností k vědám, kultuře a umění. Majestátem, který vydal roku 1596, povýšil malířství na umění. Osm let dětství strávil na dvoře svého strýce, španělského krále Filipa II.¹⁰, jehož sbírky umění a kuriozit byly zřejmě předobrazem kunstkromory císaře Rudolfa.

---

¹⁰ Filip II. (1527–1598) – španělský král, všestranně vzdělaný panovník se zálibou v architektuře a umění, známý svými sbírkami a obsáhlou knihovnou (13500 knih)

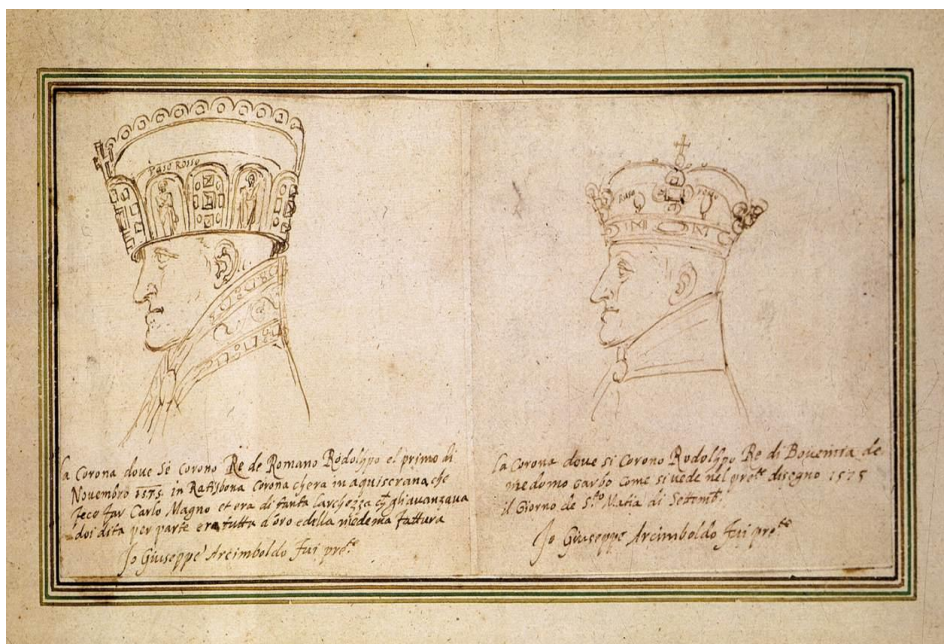

V roce 1583 císař přemístil císařskou rezidenci do Prahy. V tehdejší Praze žilo padesát tisíc obyvatel¹¹. Toto rozhodnutí mělo pro město zásadní význam. Došlo k významnému rozvoji řemesel, obchodu a stavební činnosti. Do Prahy přišli cizinci různých národností. Jistě není bez zajímavosti, že Italové, kteří se prosadili hlavně ve stavebnictví, žili převážně na Malé Straně a Němci, kteří vynikali v obchodě a řemeslech, obývali Hradčany.

Město se stalo uměleckým centrem své doby. Období od 80. let 16. století do začátku 17. století, které je spojeno s vládou Rudolfa II., je označováno jako „pražská škola“ či „rudolfínské umění“.

Jedním z mistrů začátku této umělecké epochy byl i Giuseppe Arcimboldo, pro kterého představovala tvorba pro Rudolfa II. pravděpodobně vrchol jeho kariéry.

Panovníkovu podobu zvětšil Arcimbordo ve svých kresbách (obr. 11) již v roce 1575, kdy byl Rudolf II. korunován v Praze českým králem a při korunovaci téhož roku v Řezně na krále římskoněmeckého. Nákresy potom sloužily jako předlohy pro oficiální vyobrazení císaře nebo pro návrhy mincí.

Obr. 11 – zleva

- 1) Rudolf II. při korunovaci na císaře římského, Arcimboldo, 1575, kresba perem, papír
- 2) Rudolf II. při korunovaci na českého krále, Arcimboldo, 1575, kresba perem, papír

---

¹¹ Fučíková Eliška, *Umění na dvoře Rudolfa II.*, str. 29

Rudolf II. byl vášnivým sběratelem umění a kuriozit. Již císař Maxmilián vlastnil velkou sbírku mincí, obrazů a iluminovaných rukopisů, jejíž část nechal nový císař převézt do Prahy. Tuto sbírku Rudolf II. rozšířil nebývalým způsobem. V tzv. kunstkomoře Rudolf II. soustředil obrovskou sbírku obrazů. Dle inventáře z roku 1612 obsahovala galerie Rudolfa II. obrazy Tiziana, Veronese, Tintoretta, Dürera, nechyběla ani díla mistrů vrcholné renesance, např. obraz Leonarda da Vinci Dáma s hranostajem či díla Raffaelova. O velikosti sbírky svědčí také zpráva benátského vyslance Giacoma Soranza, ve které tvrdí, že se v době smrti Rudolfa II. nacházelo v císařských sbírkách přes 3000 obrazů¹².

Rudolf II. vysílal na nákup obrazů pro své sbírky odborníky v oblasti umění, jejichž úsudku důvěřoval. Giuseppe Arcimboldo byl jedním z nich. Roku 1582 podnikl cestu do Bavorska za účelem nákupu uměleckých děl pro rozšíření Rudolfovy sbírky.

Rudolfova kunstkomora však neobsahovala jen umělecká díla. Byla souborem předmětů, které byly pro přehlednost rozděleny do několika kategorií: naturalia (přírodniny), artificialia (předměty umělecké), scientifica (předměty vědecké), mirabilia (předměty záhadné). Ve sbírce byly soustředěny např. středověké rukopisy, minerály, vzácné vázy, nádoby z drahých kamenů, miniatury, kusy zlatých rud, drahocenné předměty z Indie, Číny, Persie, preparovaná zvířata, dýka, kterou zavraždil Brutus Caesara, ale také astronomické či matematické přístroje.

Dle inventáře z roku 1611 obsahovala kunstkomora 2814 položek. Je však třeba vzít v úvahu, že pod jednou položkou mohla být zahrnuta další stovka předmětů.

Rudolfova sbírka neměla sloužit k vyjádření moci a přepychu, byla určena především k čerpání vědomostí. Pro Rudolfa II., ale i pro učence, vědce a umělce Rudolfova dvora, byla především místem studia.

V prostředí tohoto dvora se Arcimboldo věnoval nejen svým povinnostem dvorního malíře. Vytvořil také šifrovaný kód a vymyslel způsob, jak zaznamenat pomocí barev hudbu.

6. Návrat do Milána

V roce 1587 se šedesátiletý umělec rozhodl opustit Prahu a vrátit se do rodného Milána. Panovník žádosti Arcimbolda vyhověl s podmínkou, že zůstane v jeho službách i nadále. Jedním z úkolů, které měl Arcimboldo i v Itálii plnit, byl nákup uměleckých děl.

Za dlouholetou službu, oddanost a píli byl vydán příkaz vyplatit „komornímu malíři, portrétistovi a milému věrnému“ dar 1500 rýnských zlatých¹³.

---

¹² Janáček Josef, *Rudolf II. a jeho doba*, str. 512

¹³ Preiss Pavel, *Giuseppe Arcimboldo*, str. 21

Arcimboldo se vrátil do rodné Itálie ověnčený slávou a bohatstvím.

V Miláně namaloval mistr pro Rudolfa II. v roce 1589 první verzi díla *Flora* (obr. 12) , záhy poté vznikla také druhá verze obrazu (obr. 13), která zobrazuje římskou bohyni květin s krásnějším obličejem a odhaleným ňadrem.

Obr. 12 – *Flora I*, Arcimboldo, soukromá sbírka, Stockholm, 1589, olej, dřevo

Obr. 13 – *Flora II*, Arcimboldo, soukromá sbírka, Stockholm, asi po 1589, olej, dřevo

Vrcholným umělcovým dílem, které bylo vytvořeno jako pocta císaři, je obraz *Vertumnus* (obr. 14). Portrét Rudolfa II. jako Vertumna, římského boha ročních období, růstu rostlin a změny, skutečně vystihuje panovníkovy rysy.

Obr. 14 – *Vertumnus (portrét Rudolfa II.)*, Arcimboldo, Zámek Skokloster, Švédsko kolem roku 1590, olej, dřevo

Ovoce, zelenina a květiny, ze kterých je složena císařova tvář, reprezentují čtyři roční období a symbolizují dokonalou harmonii moudré císařovy vlády. Portrét byl doprovázen básní Gregoria Comaniniho .

Císař, který byl svým portrétem nadšen, udělil 1. května 1592 umělci titul „conte palatinus“ (falckrabě).

Arcimboldo umírá ve věku 66 let 11. července 1593, je pohřben v milánském kostele S. Pietro della Vigna.

Na náhrobní desce umělce je vytesáno: Giuseppu Arcimboldovi, muži nanejvýš bezúhonnému, slavnému malíři a hraběti palatinskému, vždy ctěnému císaři Ferdinandem, Maxmiliánem II. a Rudolfem II....¹⁴

---

¹⁴ Preiss Pavel, *Giuseppe Arcimboldo*, str. 23

7. Zdroje

ECO, Umberto. *Dějiny krásy*. Z italského originálu přeložila Gabriela Chalupská. Praha: Argo, 2005. ISBN 80-7203-677-7

FUČÍKOVÁ, Eliška – BUKOVINSKÁ, Beket – MUCHKA, Ivan. *Umění na dvoře Rudolfa II.*. Praha: Aventinum, 1991. ISBN 80-85277-04-2

JANÁČEK, Josef. *Rudolf II. a jeho doba*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1987. ISBN 25-052-87

PREISS, Pavel. Giuseppe Arcimboldo. Praha: Nakladatelství československých výtvarných umělců, 1967.

